

## **АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧЫ СЭНС І НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АДМЕТНАСЦЬ ДУХОЎНАГА ІДЭАЛУ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ**

На шляху пошукаш вырашэння глабальных праблем сучаснай цывілізацыі чалавецтва імкнецца да яднання і згоды. Адначасова ў гэтых працэсах прасочваецца тэндэнцыя захавання народамі сваёй індывідуальнасці і непаўторнасці. Асабліваецца культура нацыі абумоўлена менталітэтам, у якім закладзены каштоўнасны маральна-этычны комплекс. Ён уключае ацэнкі прыроднага, сацыяльнага, асобаснага быцця.

Архетыпную аснову менталітэту складае ўтапічнае мысленне. Характэрным для нацыянальных культур, сфарміраваных на аснове земляробчых плямён, з'яўляецца кансерватыўны тып утопіі. Кансерватыўная свядомасць сама па сабе не імкнецца да тэарэтызавання: рэальная сітуацыя ўспрымаецца як частка раз і назаўсёды ўстаноўленага сусветнага парадку. Утопія заглыблена ў быццё. Дух не канструіруецца, ён успрымаецца як гістарычна абумоўленая ўнутры самой рэальнасці сіла.

Спецыфічнай рысай нацыянальнага менталітэту беларусаў з'яўляецца ашчадна-кансерватыўны тып утапічнага мыслення. Характэрна арыентацыя на захаванне традыцыйных каштоўнасцей. Стабільнасць, размеранасць, непрыняцце без неабходнасці рэвалюцыянарысцкіх праяў, паэтызацыя зямлі, побыту, рэальнага зямнога чалавечага жыцця, суіснаванне ў гармоніі з прыродай – спецыфіка беларускай утопіі.

Найбольш адпаведнай формай распаўсюджвання сістэмы каштоўнасцей з'яўляюцца такія жанры, як ідылія («сялянка»), «казка жыцця». Менавіта Якуб Колас у «Казках жыцця» знайшоў вельмі дакладнае і глыбокае вызначэнне нацыянальнай форме ўтопіі, для якой характэрна захаванне традыцый і напаўненне іх новай семантыкай. Назіраецца тут і такая з'ява, як кантамінацыя і сінтэз кагнітыўнага, маральна-этычнага і эстэтычнага зместу, закладзенага ў тэксце.

Утопія як ідэальная канструкцыя, змест якой складае інтэнцыя ўдасканалення грамадства, выпрацавала аксіялагічныя крытэрыі ацэнкі рэчаіснасці. Не менш істотным кампанентам яе зместу з'яўляецца раскрыццё духоўных рэсурсаў асобы.

Здзяйсненне утапічнага ідэалу для беларусаў – «казкі жыцця» – магчыма ў рэальнай прасторы. Вольная праца на сваёй зямлі – заповітная мара. У іерархіі каштоўнасцей у беларускай культуры перавага аддаецца гаспадарскай парадыгме. Адпаведна размеркаваны і ўзроўні эстэтызацыі. Галоўным культурным героем народнага эпасу і каляндарнай паэзіі з'яўляецца дбайны гаспадар, які вылучаецца пачуццём адказнасці ў яго стаўленні да зямлі і людзей. Мілітарны подзвіг не самамэта, а вызваленне людзей з-пад улады змея, які ў сваёй сутнасці ёсць злодзей. Парадыгма «гаспадар», якая сфарміравалася ў беларускай культуры ў эпоху аграрнага неаліту, вызначыла характар, кірунак, змест і развіццё каштоўнасцей

арыентацый у часы станаўлення беларускага этнасу і нацыі, была гарантам захавання культурнай прасторы, абумовіла спецыфіку беларускай культурнай сімволікі. Канатат «наша ніва», у якім выразна прасочваюцца першапачатковыя стваральныя сэнсы земляробчай працы, з'яўляецца адным з найбольш дзейсных лексікодаў у сучасным культурным працэсе. Адпаведна з агульнай парадыгмай узніклі важнейшыя мадыфікацыі культурнага героя – музыкі-чарадзея і асветніка-настаўніка.

Ва ўмовах нігілістычных адносін да нацыянальнай мовы і культуры беларуская ўтопія стала формай глыбокага філасофскага спасціжэння сутнасці эпохі, сродкам фарміравання нацыянальнай самасвядомасці і механізмаў духоўнай самарэгуляцыі, а таксама пачуцця індывідуальнай годнасці, адказнасці за існуючы парадак рэчаў. Крытэрыем ацэнкі асобы становіцца яе здольнасць да гуманістычнай самарэалізацыі.

У кансерватыўнай форме ўтапічнага мыслення закладзены вялікі крэатыўны патэнцыял. Ён садзейнічае захаванню агульначалавечых каштоўнасцей народнай культуры, выпрацоўвае імунітэт супраць разбуральных, экстравагантных, бездухоўных ідэй. Арыентацыя беларускай утопіі на рэальнае жыццё – магутны імпульс, скіраваны на тварэнне.

Як бачым, адметнасць беларускага культурнага працэсу бачыцца ў вялікай ролі народнай культуры, у тым ліку і педагагічнай. Вусная форма трансляцыі духоўных каштоўнасцей спрыяла станаўленню высокай культуры маўленчых зносін у сялянскім асяроддзі. Самаіндэнтыфікацыя новых пакаленняў дэмакратычнай інтэлігенцыі ажыццяўлялася латэнтным спосабам у атмасферы штодзённага працоўнага побыту. На гэтай духоўнай аснове трэба і далей будаваць сістэму інкультурацыі і сацыялізацыі.

Крэатыўны змест утопіі, такім чынам, пры належным узроўні культуры ў кіраўніцтве можна будзе рэалізаваць у сацыяльным вопыце нацыянальных культур сучаснасці. Пацверджаннем таму з'яўляецца духоўная рэальнасць беларускага паэтычнага ліра-эпасу, паэзія і драма паўсядзённасці, увасобленая ў творчасці паэтаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, мастакоў Фердынанда Рушчыца, Міхаіла Савіцкага і інш. Глыбокія гістарычныя карані гэтых каштоўнасцей прасочваюцца ў творчасці Андрэя Рублёва, Тараса Шаўчэнкі. Менавіта ў гэтых аксіялагічных прыярытэтах сёння адчуваецца вострая неабходнасць, неапраўдана не заўважаных і не ацэненых у пазітывізме і прагматызме.